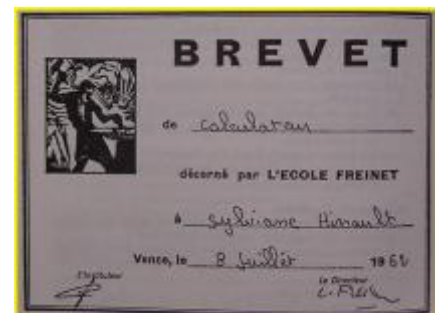

Personaliseren en Registreren met Brevetten en Portfolio's.

Kinderen verwerven op scholen door hun leer- en werkervaringen een aantal basiscompetenties. Op veel scholen probeert men de technische aspecten van deze ontwikkeling in kaart te brengen door geijkte leerlingvolgsystemen, waarin de vorderingen en het niveau op het gebied van de basisvakken zichtbaar worden gemaakt in cijfers en grafieken. Op freinetscholen – en waarom zou dat ook niet gelden voor andere vormen van vernieuwend onderwijs – worden andere vormen van registratie gebruikt¹). In dit hoofdstuk bespreken we deze alternatieven, eerst het brevetstelsysteem, het oorspronkelijke registratiesysteem van freinetscholen en daarna het portfolio, en nieuwe vorm waarmee hier en daar geëxperimenteerd wordt. Het hoofdstuk eindigt met de verhouding tussen portfolio en brevet: is het brevet meer dan een portfolio of beter... zou het dat kunnen zijn?!

De visie van Freinet.

Eerst een stukje geschiedenis. In “Die moderne französische Schule” beschrijven Freinet en Jörg op welke wijze de brevetten toegepast worden. Brevetten zijn er om tegenwicht te bieden aan de eenzijdige beoordeling van cognitieve intellectuele prestaties. Brevetten zijn ervoor om te bewijzen wat je kent en kunt. Met nadruk op de praktijkgerichte activiteiten. De gebruikelijke volgsystemen geven ook een oordeel over de prestaties van de kinderen, maar ze verzuimen te laten zien welke moeite kinderen zich getroost hebben om het doel te bereiken en in de gangbare volgsystemen wordt het kennen boven het kunnen gesteld. Kinderen worden niet gedwongen om een brevet te halen, maar ze kunnen ervoor kiezen om aan een brevet te gaan werken. Freinet wijst erop dat hij de thema's en activiteiten voor de brevetten zo kiest dat ze interessant zijn voor de kinderen, aansluiten bij de wensen van ouders en samenleving, en dat ze ingepast kunnen worden in het leerplan van de school. De brevetten kunnen dus per school verschillen. De leeromgeving op de school behoort dusdanig krachtig te zijn dat kinderen er trots op zijn om aan hun eigen ontwikkeling te werken.

Illustratie 1 (brevet met handtekening van Freinet)

Om een brevet te krijgen gaan de kinderen:

- 1 een meesterstuk maken;
- 2 een theoretische onderbouwing toevoegen;
- 3 praktische vraagstukken oplossen.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen praktische en meer theoretische brevetten.

Een voorbeeld van een theoretisch getint brevet:

Brevet voor een schrijver
Meesterstuk: een klein boek maken met illustraties over een thema dat je zelf kiest
Onderbouwing: van minstens 5 belangrijke auteurs hun leven en werk beschrijven
Praktische opdrachten: 1 Een ervaring beschrijven 2 Zelf een fabel of sprookje schrijven 3 Een geïllustreerde brief voor de correspondentieklas schrijven

Brevet voor geschiedenis
Meesterstuk: maak een model van een historisch bouwwerk, voorwerp, monument
Onderbouwing: maak en beschrijving van de grote historische gebeurtenissen en de betekenis daarvan voor de geschiedenis van je omgeving
Praktische opdrachten: 1 Verzamel berichten over de geschiedenis van de omgeving bij minimaal 5 oude inwoners van het dorp 2 Spoor in een archief 5 historische documenten op (over historische bouwwerken bijv.) en werk dat uit. 3 Kopieer een oud geschrift.

Een voorbeeld van een praktisch getint brevet:

Brevet voor marionettenspeler
Meesterstuk: bouw een marionettentheater
Onderbouwing: schrijf een marionettenspel
Praktische opdrachten:

1 Maak 3 marionetten

2 Maak een decor

3 Speel een scène uit

Brevetten in Nederland.

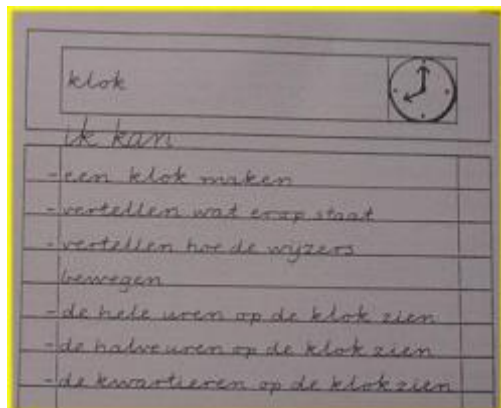
Voor de Nederlandse situatie is met brevetten geëxperimenteerd op de Oecumenische Freinetschool De Regenboog te Malden. De serie brevetten die ze ontwikkelden had een andere opzet dan de brevetten zoals ze hierboven beschreven zijn. Ze kwamen in de plaats van de rapporten. De volledige toelichting van de werkwijze is opgenomen op de site (zie www.freinet.nl DE REEKS 1: brevetten De Regenboog.), hier volgt een gedeelte:

“We hebben een overzicht gemaakt van wezenlijke vaardigheden binnen de basisschool. Die vaardigheden zijn verdeeld over 14 gebieden. Elk gebied heeft een aantal onderverdelingen. Zo kent bijv. het gebied studie (voor de bovenbouw) een onderverdeling met o.a. spreken, maken van een studieplan, experimenteren, album maken.

Voor elk onderdeel van een gebied hebben we een kaart gemaakt met een gelinieerde achterkant en een voorkant waarop de vaardigheden vermeld staan. Zo'n kaart noemen we brevet. De brevetten zijn per kind gebundeld in een 17-rings klappertje. Elk gebied is door een tabblad gescheiden. Omdat een achterkant van een brevet beperkte schrijfruimte heeft, kunnen blanco velletjes worden ingevoegd.

Het is niet mogelijk van alle vaardigheden brevetten te hebben. Voortdurend zullen de brevetten aangevuld en bijgesteld moeten worden. Op dit moment ontbreekt zelfs nog het hele gebied spel en beweging.

We hebben drie soorten brevetten die globaal horen bij een bepaalde leeftijdscategorie. Voor de allerjongsten zijn de brevetten “open”. Er staan geen of weinig vaardigheden op de voorkant. (.....) De brevetten voor de oudere kinderen hebben wel een aantal voorgedrukte stappen op de voorkant. Ze mikken vooral op het aanvankelijke proces. De overgang naar de derde groep brevetten wordt gemaakt als het kind de aanvankelijke stappen heeft gezet. De leraar hoeft niet alle brevetten tegelijkertijd te vervangen. Afhankelijk van de ontwikkeling op een bepaald terrein (bijvoorbeeld lezen/taal) kan een pakket brevetten worden vervangen.

De brevettenklappers staan in de klas voor het grijpen. De leraar vult de brevetten dagelijks in tijdens het laten zien, het bespreken van het werk met de kinderen, lezen van teksten, presentaties en ook terwijl hij/zij werk van de kinderen (na schooltijd) bekijkt. Eventuele informatie van meewerkende ouders

en stagiairs worden ook opgenomen. Deze gegevens worden op de achterkant van de brevetten genoteerd. De datum (maand en jaar) wordt erbij gezet. Pas als gebleken is dat een kind een “wezenlijke” leerstap (vermeld op de voorkant) heeft gezet, wordt dit afgetekend. Stelregel hierbij is: beheersen= kunnen toepassen. Aftekenen doen we door maandnummer en jaar op de juiste plaats op de voorkant te zetten. Niet elke activiteit van elk kind wordt dagelijks genoteerd ... Alleen als er sprake is van een duidelijk afgeronde activiteit wordt de achterkant van het brevet ingevuld. Registreren is in dit geval dus achteraf bijschrijven. Bij de beschrijving maken we gebruik van een checklist waarop vooral werkhoudingsaspecten vermeld staan. Het is belangrijk te weten op welke wijze en binnen welke context het kind de activiteiten ontplooit. Bij deze vorm van registratie ontkomen we niet aan subjectiviteit. Het wijst ons weer eens op onze verantwoordelijke positie”.

Er zijn duidelijk overeenkomsten tussen de oorspronkelijke ideeën van Freinet en de aanpak van deze school. Ook hier gaat het niet enkel om de theoretische vakken, veel brevetten waren juist uiterst praktijkgericht. Maar de opbouw binnen het brevet verschilt: er zijn geen meesterstukjes vermeld en de opgaven ontbreken. Bovendien beschouwde de school brevetten meer als volgsysteem dan als bron voor motivatie.

Brevet als uitdaging.

De ervaringen op De Regenboog hebben niet geleid tot voortzetting van het experiment. Dat had vooral te maken met de te arbeidsintensieve werkwijze. Wel werd er op basis van de ervaring verder gedacht over brevetten in de school. In het kader van het project Levend Rekenen werden weer de brevetten ‘uit de kast’ gehaald. Brevetten werden beschouwd als opdrachten die het kind zich stelde in overleg met de groep en de leraar.

Het brevet “WEGER” werd uitgewerkt (zie www.freinet.nl DE REEKS 1: brevetten Levend rekenen) en de volgende eigenschappen werden geformuleerd:

Als het brevet goed wordt samengesteld en geïntroduceerd, kan het een aantal moeilijkheden ondervangen. Het heeft dan de volgende eigenschappen:

- *Het wordt in overleg met de groep, afhankelijk van de leeftijd, vormgegeven, liefst naar aanleiding van een gezamenlijke beleving, ook wordt het aan het eind aan de groep getoond, er is dus een duidelijk verband met het gezamenlijk werk. Doordat waarschijnlijk meer kinderen het op zich nemen is er ook tussen die kinderen uitwisseling.*
- *Het heeft een duidelijk verband met het rekenen met getallen....*
- *De kinderen ervaren het als duidelijk eigen werk, omdat de normen gezamenlijk zijn vastgesteld en ruim genoeg zijn. De volgorde van de bezigheden is vrij. Ook de vormgeving is iets van henzelf, en de keuze en vorm van het meesterstuk.*
- *Het komt tegemoet aan de kinderlijke behoefte steeds verder te komen. Ze zien het als een uitdaging, omdat de normen hoog genoeg liggen, en ze deze zelf eventueel hoger kunnen plaatsen. Ze moeten iets kunnen, waarvoor ze flink moeten oefenen, en ook moet het iets moois worden.*
- *De precieze inhoud van de brevetten kan worden afgestemd op de groep, zowel naar moeilijkheidsgraad als naar de tijd die het in beslag neemt.*

Wat opvalt is dat in de samenvatting hierboven vooral de groep een grote rol speelt bij de inkleuring van het brevet. Het zal duidelijk zijn dat brevetten een bijdrage kunnen leveren aan het structureren, zowel

van het persoonlijk werk, als van het gezamenlijk werk, als van de leerstof, als van de leefwereld van de kinderen. Maar welke onderwerpen zich lenen voor het opstellen van een brevet, moet nog uit de verdere praktijk blijken.

Portfolio's

Sinds enige jaren is binnen de Frenetbeweging het portfolio in discussie (zie www.freinet.nl DE REEKS 1: vernieuwing, brevetten en portfolio's.) De vraag moet zijn: wat voegen portfolio's toe aan het werk op de freinetschool? De brevetten voorzagen oorspronkelijk in de behoefte tegenwicht te bieden aan de eenzijdige vormen van registratie. Voor de Nederlandse situatie werden ze, zoals hierboven beschreven, later omgewerkt naar een kindgerichte ontwikkelingsregistratie, waarbij ook de samenwerkingsrelatie en de gezamenlijke verantwoordelijkheid in acht worden genomen. Voorzien portfolio's ook in die behoefte?

Een portfolio is een verzameling werkstukken voor een of meer gebieden die een leerling in een bepaalde periode maakte. De verzameling is samengesteld in overleg tussen leerling en leraar en geeft een beeld van de persoonlijke ontwikkeling of het leerproces van het kind. De norm voor het leren wordt bij de leerling zelf gelegd. Er wordt niet gewerkt vanuit een landelijk gemiddelde norm. De leerling wordt aangezet zelf over zijn leerproces na te denken en nieuwe leerdoelen te stellen. Jos Castelijns en Brenda Kenter beschrijven in 'Leren met portfolio's' 2) 3 soorten portfolio's:

- Werkportfolio's: een bewaarplaats van werk dat kinderen belangrijk vinden en waar eventueel nog verder aan gewerkt kan worden.
- Presentatieportfolio's: de zorgvuldig geselecteerde voorbeelden van het beste werk.
- Toetsportfolio's: taken die de leerling uitvoerde om leerresultaten te verantwoorden.

Portfolio's geven een volledig en gedetailleerd beeld van het leren en de ontwikkeling. De evaluatie vindt op een authentieke manier plaats en is helder en duidelijk voor iedereen. Het stimuleert de motivatie en betrokkenheid. De werkwijze nodigt uit tot interactie tussen leerling en leraar. Doordat de kinderen bewust zelf keuzes moeten maken, bevordert het de eigen verantwoordelijkheid voor het leren.

Ook bij het werken met portfolio's geldt dat de school criteria moet aanleggen voor de gebieden/activiteiten die ze in kaart wil brengen. De school leidt deze af uit haar schooldoelen. Dat kerndoelen en schoolconcept hierbij een rol spelen spreekt voor zich. Wat er in het persoonlijke portfolio van een kind zit wordt bepaald door het kind in overleg met zijn leraar. De leraar doet uitspraken over het werk van het kind op basis van het normscheppend kader dat de school heeft geformuleerd. Prachtig is dat ook werk van buiten de school toegevoegd kan worden in de map van het kind. Hoe een school vorm wil geven aan het portfolio bepaalt zij zelf. Castelijns en Kenter geven daar in hun boekje voorbeelden van.

Brevetten en portfolio's.

Brevetten of portfolio's, wat heeft de voorkeur? Vanuit een pragmatisch perspectief is er veel voor te zeggen om 'brevetten' te laten voor wat ze zijn. Het ontwikkelen en implementeren van het werken met brevetten is immers gebleken een (te) omvangrijke klus te zijn. Het werken met portfolio's lijkt ons een prachtige mogelijkheid om samen met het kind na te denken over zijn ontwikkeling. De brevetten zijn meer de visualisaties van de doelen. De portfolio's geven de resultaten weer. De gesprekken over de resultaten vinden plaats vanuit het werk dat de kinderen leverden. Dat spreekt aan, dat is concreet en dat motiveert! Het is ook een haalbare en uitvoerbare werkwijze. Je hoeft niet dagelijks of zoals bij sommige vormen van registratie van uur tot uur bij te houden wat een kind doet. Je kunt ergens naar toe werken en op vaste momenten de balans opmaken.

Voor een school betekent de invoer van zo'n systeem dat het team zich kritisch bezint op zijn onderwijsdoelen en de vertaling van die doelen naar activiteiten van de leerlingen. Het team leert leren kwalificeren en dat is kwaliteit!

De ervaringen uit het werken met brevetten leren ons dat het belangrijk is vooral het gemeenschappelijke te benadrukken in dergelijke systemen. Het werk waardoor je je ontwikkelt moet ergens vandaan komen: heel vaak kan dat voortkomen uit gezamenlijk gestelde doelen. Vooral het samen werken aan gemeenschappelijk gestelde doelen levert meer op dan puur individueel gestelde doelen. Het in samenwerking bouwen aan gemeenschappelijke gestructureerde kennisnetwerken is daarbij een waardevolle aanvulling.

Het brengt ons direct op een tweede punt dat erg belangrijk is: het zoeken naar samenhang en ordening in alle activiteiten die je als groep en als individu ontwikkelt. Het brevettensysteem zoals dat ontwikkeld werd op De Regenboog wilde een dekkend registratiesysteem zijn. Het voordeel daarvan was dat het heel goed in kaart bracht op welke gebieden kinderen zich wel en op welke kinderen zich minder ontwikkelden. Dat werd ook voor ouders en kinderen zelf zichtbaar.

Een ander punt is dat brevetten uiterst concreet zijn. Brevetten gaan een stap verder dan portfolio's doordat ze toekomstgericht zijn. Ze beschrijven concreet waaraan het kind de komende periode gaat werken. Het resultaat van dat werk 'bewaarde' Freinet oorspronkelijk in zijn klas. Als de kinderen de school verlieten, kregen ze het mee naar huis. Nu zouden we dat (digitaal) opslaan: vaak in 'digitale werkstukkenkasten' waar ieder er weer naar kan kijken en er door geïnspireerd kan raken. Het resultaat zet weer aan tot volgende activiteiten. De reflectie op het werk vormde voor de individuele leerling en de groep weer aanleiding tot nieuwe acties. Ook bij het portfolio is dat de bedoeling, maar de stappen worden niet concreet aangereikt. Leraren en kinderen hebben vaak wel behoefte aan deze concrete ideeën.

En dan... misschien wel het belangrijkste: brevetten zijn vooral ook concreet praktisch van aard. Kinderen moeten echt laten zien wat ze kunnen. De meesterstukjes zijn ook echte meesterstukjes. Het gaat over concrete zaken... echte werkstukken. Soms zelfs letterlijk met hamer en zaag gemaakt. Die werkstukken passen niet in 'een map', maar maken wel en heel bijzondere kwaliteit zichtbaar.

Kortom:

Het werken met een portfolio heeft veel overeenkomst met het werken met brevetten. Brevetsystemen en het denken daarachter kunnen veel toevoegen aan het werken met portfolio's. Moderne media maken veel meer mogelijk dan in het verleden haalbaar en uitvoerbaar was. De nadelen van de brevetten – in - de - oude -vorm moeten we overwinnen. De voordelen zijn te duidelijk om ze weg te gooien. Portfolio's vormen een goede aanvulling en samen bieden ze het geëigende registratieapparaat voor vernieuwend onderwijs.

Dit hoofdstuk werd geschreven door Jimke Nicolai

- 1) En als dat niet het geval is...dan wordt daaraan gewerkt.
- 2) Castelijn, J., Kenter, B. (2000) *Leren met portfolio's, gebruiksmogelijkheden in het primair onderwijs*. CPS, Amersfoort.

Voorbeelden van hedendaagse 'brevetten' zijn onder andere te vinden in:

Goedknegt, J., Nicolai, J., Mee eens! De Klassenvergadering als proeftuin voor burgerschap. Nij Beets 2014

Nicolai, J., e.a., Dat telt. Bouwsteen voor levend rekenwiskundeonderwijs. Nij Beets 2010

©www.levendleren.nl

Brevet *Briefschrijver*

Meesterstuk: *ik ga een officiële brief schrijven en daarbij rekening houden met situatie/persoon voor wie de brief is (register)*

Onderbouwing: je moet weten wat het register van een officiële brief is. Dat kun je vinden op <http://www.projectx2002.org/zakelijkebrief.html>

Activiteiten

1 Ik zorg voor *plaats, datum, aanhef, ondertekening*.

2 Ik zorg voor een goede indeling van de brief.

3 Ik maak geen schrijffouten.

4 Ik lees de brief voor aan anderen en verzamel feedback voor ik deze verstuur.

5 Ik zorg voor een goede adressering op envelop.